

OPINTO-OHJAUKSEN HAASTEITA AMMATILLISEN KOULUTUKSEN YHTEISTYÖVERKOSTOSSA

Leena Nuutila

**Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2006**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Nuutila Leena	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 23	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Opinto-ohjauksen haasteita ammatillisen koulutuksen yhteistyöverkostossa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) Virtanen Riitta, Lerkkanen Jukka		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Raportissa tarkastellaan opinto-ohjauksen toimintamallien ja verkostoyhteistyön merkitystä ammatillisessa koulutuksessa. Raportti kuvaa opinto-ohjaajan asemaa moniammatillisen työryhmän jäsenenä. Pyrkimyksenä on hahmottaa, miten opinto-ohjausta voi soveltaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten ohjauksessa.</p> <p>Opinto-ohjauksessa kiinnitetään entistä enemmän huomiota opiskelumotivaation kehittymiseen, yksilöllisiin oppimistyyliin sekä joustaviin opiskelumalleihin. Tämä edellyttää tehokasta ja toimivaa ohjausta varsinkin nivelvaiheissa. Vanhempien, kuntien ja muiden sidosryhmien nuorta koskevan opiskeluun liittyvät toiveet ja tarpeet tulee ottaa huomioon mahdollisimman hyvin sekä koulutusta että jatkosuunnitelmia toteutettaessa.</p> <p>Oppilaitoksen saama palaute on oleellinen osa koulutuksen suunnittelua ja kehittämistä. Tässä yhteydessä poikkisektorinen yhteistyö on osa suunnitteluprosessia. Toiminnan tarkoituksena on muodostaa opetus- ja ohjaustoimintaa tukeva, yhteisiä tavoitteita tukeva poikkisektorinen yhteistyöjoukkue.</p> <p>Opinto-ohjauksen kehittäminen vaatii entistä tehokkaampia ja luovempia ammattilaisia. Tästä syystä opinto-ohjauksen ja ammatillisen erityisopetuksen tehtävien ja työnjaon osalta on mietittävä, miten oppilaitoksen tuki- ja ohjauspalveluita voidaan kehittää.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Opinto-ohjaus, verkostoyhteistyö, erityisopetus, tuki- ja ohjauspalvelut		
Muut tiedot		

Author(s) Nuutila Leena	Type of Publication Development project report	
	Pages 23	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Challenges of student counselling in the co-operational network of vocational education		
Degree Programme Jyväskylä University of Applied Sciences, study counsellor education		
Tutor(s) Virtanen Riitta, Lerkkanen Jukka		
Assigned by		
Abstract <p>The report studies the significance of study counselling and co-operation networks in vocational education. The report describes the role of the study counsellor in a multidisciplinary working group. The purpose of this is to throw light into how study counselling can be applied in counselling the young with special support needs.</p> <p>Study counselling is more and more focused on the building of study motivation and individual learning styles as well as flexible models of study. This calls for efficient and effective counselling especially when the young is transferring between social and educational organisations. The wishes and needs of the parents, municipalities and other stakeholders regarding the education of the young need to be taken into consideration when planning and carrying out the education and further plans.</p> <p>The feedback received by the school has an important part in the planning and development of education. In this context, the co-operation between social and educational organisations is part of the planning process. The purpose of this is to form a co-operation team that supports the common goals in educational and counselling efforts.</p> <p>The development of study counselling requires more and more efficient and creative professionals. Thus, in order to clarify the tasks and division of responsibilities of study counselling and vocational special education, it is important to find ways of developing support and counselling services in the organisation.</p>		
Keywords Study counselling, co-operation network, special education, support and counselling services		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	3
2	OPINTO-OHJAAJA OPPILAITOKSESSA	5
2.1	Ammattien ja osaamisen murros.....	5
2.2	Koulutusta antava organisaatio.....	6
2.3	Tiimityön ja johtajuuden merkitys.....	7
3	OPINTO-OHJAAJA OHJAAMASSA.....	9
3.1	Opintojen ohjauksen tavoitteita	9
3.2	Opiskelija, oppiminen ja ohjaus erityisammattikoulussa	11
4	OPINTO-OHJAAJA YHTEISTYÖVERKOSSA	14
4.1	Poikkisektorisen yhteistoiminnan tavoitteet	14
4.2	Opinto-ohjaaja moniammatillisessa tiimissä	15
5	OPINTO-OHJAAJA TULEVAISUUDESSA.....	16
5.1	Opetuksen ja ohjauksen haasteet	16
5.2	Organisaation haasteet	18
5.3	Poikkisektorisen yhteistyön haasteet	19

1 JOHDANTO

Ammatin hallintaan kuuluu nykyään entistä enemmän taitoja, joita pidettiin aiemmin vain yleissivistävinä perusvalmiuksina. Koulutus on tärkeää, sillä työssä tarvittavat valmiudet uudistuvat entistä nopeammin ja yhä useammalla alalla ammatillinen pätevyys ja osaaminen perustuu teoreettisen tiedon varassa tapahtuvaan päättelyyn eikä niinkään aina esimerkiksi käden taitoihin. (Ruohotie 1995, 95.)

Ammatillisen koulutuksen tehtävänä ei ole pelkästään ammattiin kasvattaminen vaan myös opiskelijan osallisuuden lisääminen yhteiskunnassa (Hirvonen 2006, 131). Tästä syystä opetus- ja ohjaushenkilöstöllä pitää olla valmius kehittää itseään jatkuvasti uusien vaatimusten mukaisesti. Usein puhutaankin elinikäisestä oppimisesta ja sen tuomista vaatimuksista nyky-yhteiskunnassa ja työelämässä.

Erityisammattikouluissa opiskelevat nuoret tarvitsevat pedagogisia ja yksilöllisiä ohjaus- ja opetusmenetelmiä, jotta heidän terve itsetuntonsa ja oppimismotivaationsa saadaan herätettyä ja ylläpidettyä. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa, joka on melko uusi tehtävä toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, tulee mielestäni erityisen selvästi esiin erityispedagoginen ohjausnäkökulma opiskelijan tukimuodoissa. Tärkeinä opiskelun ohjauksen tutkimus- ja kehittämisalueina näen poikkisektorisessa yhteistyössä toteutettavan nuorten yksilöllisen ohjauksen, opettamisen ja kuntouttamisen.

Työelämän rakenteet ovat muuntumassa ja käyttöön pyritään ottamaan entistä joustavampia toimintatapoja. Esimerkiksi tiimiorganisaation avulla työskentelyä pyritään kehittämään asiantuntijuuden perustalle. Työssä korostuu tällöin yhteistyötaidot ja moniammatillisuus. Tiimeistä puhutaan nykyään melko paljon, mutta aina ei olla aivan selvillä, millainen tiimin oikeastaan pitää olla ja miten sen tulee toimia. Tämä on suuri haaste myös oppilaitoksille. Tässä yhteydessä joudutaan väistämättä miettimään, mikä työ on sisällytettävissä koulun ja erityisopetuksen tehtäväalueisiin ja mikä on erityisopettajan työtehtäväkenttä moniammatillisessa tiimityössä (Hirvonen 2006, 143).

Artikkelissa tarkastellaan opinto-ohjauksen toimintamallien ja poikkisektorisen verkostoyhteistyön onnistumisen merkitystä erityispedagogisissa toimintaympäristöissä. Lopuksi arvioin opinto-ohjaajan asemaa opiskelun ohjaajana ja moniammatillisen työryhmän jäsenenä sekä tulevaisuuden kehittämishaasteita.

Esittämäni näkemykset perustuvat suurelta osin kokemuksiini toisaalta erityisopettajana sekä opintojen ohjaajana ja toisaalta erityisammattikoulun apulaisrehtorina ja sosiaali- ja terveystoimen vammaispalvelujen koordinoijana. Tarkoitukseni on hahmottaa, miten opintojen ohjausta erityisopetuksen toimintaympäristöissä voi soveltaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten ohjauksessa ja millaiseksi ohjaajan toimintaympäristö tällöin muodostuu.

2 OPINTO-OHJAAJA OPPILAITOKSESSA

2.1 Ammattien ja osaamisen murros

Ammatillinen pätevyys ei perustu enää valmiiden ratkaisutapojen ja toimintamallien mekaaniseen hallintaan. Yhä oleellisempaa on pystyä toimimaan tilanteen vaatimusten mukaan. Kansantaloudellisestikin on tärkeää, että työelämän instituutiot toimivat ja uudistuvat tehokkaasti (Sallila & Tuomisto 1997, 13). Opinto-ohjaajan työssä tarvittavat valmiudet uudistuvat entistä nopeammin ja yhä useammin alan ammatillinen pätevyys perustuu teoreettisen tiedon varassa tapahtuvaan päättelyyn. Tämä edellyttää myös ohjaajalta valmiutta kehittää itseään uusien vaatimusten mukaisesti. Tätä käsittelee myös Puro (1994), jonka mukaan kaiken perustana on oppimaan oppiminen ja tämän jälkeen tulevat perusosaamisena lukeminen, kirjoittaminen ja tietokonetyöskentely. Vasta kun nämä ovat hallussa, voidaan kehittää tietoyhteiskunnan vaatimuksia työelämässä seuraavilla osa-alueilla: viestintätaidot, mukautuvuus, kehittymisen valmius, ryhmätehokkuus ja vaikuttamisen taidot. (Puro 1994, 84.)

Koulutusta tarvitaan henkisen pääoman kehittämiseen. Uskallus itsensä kehittämiseen löytyy ja kasvaa haasteiden mukana suotuisissa oppimisympäristöissä. Tämä vaihe kuvaakin hyvin tietoyhteiskuntamme kovia vaatimuksia ja heijasteita työelämään, johon ihminen on heitetty olemaan ajoittain oman onnensa seppä.

Koulutuksen kentällä eletään nyt nähdäkseni melko suurten yhteiskunnallisten muutosten vaikutusten aikaa. Tästä johtuen koulumaailmassa edellytetään yhä enemmän yhteistoiminnallisia taitoja, joten myös opettajaan kohdistuu vaatimuksia. Opettajan on oltava valmis oppimaan sekä kehittämään ja tutkimaan omaa työtään. Hänen on oltava muutoskykyinen ja valmis uudistumaan sekä hallittava yhteistoiminnassa tarvittavat ihmissuhdetaidot, kuten vuorovaikutus- ja neuvotteluvalmiudet. Koulutuksen järjestäjät näyttävät nykyään odottavan uusilta opettajilta sellaisia laadullisia ominaisuuksia, joihin koulutuksessa ei välttämättä ole paneuduttu, koska niitä on hankala määritellä sekä arvioida. Näitä ovat esimerkiksi

luovuus, ihmissuhdetaidot, reflektointikyky ja analyttisyys. (Lehtinen & Hiltunen 2002, 135.)

2.2 Koulutusta antava organisaatio

Koulutuksen onnistumiseen vaikuttaa opiskelijan itsensä lisäksi huomattavan paljon myös oppimiskulttuuri ja oppilaitosorganisaatio, jossa opetusta ja ohjausta annetaan. Toisaalta opetuksen kautta oppimisen tavoitteena on mahdollisimman itsenäinen ja yhteistyökykyinen oman toimintansa ja työnsä laaja-alaisesti hahmottava ammattilainen, jolla on halu ja edellytyksiä pyrkiä kehittämään ennakkoluulottomasti ja rohkeasti itseään, työtään ja toiminta-alueitaan. Tavoitteena on siis kouluttaa ammattilaisia, jotka kykenevät kehittymään yhteiskunnan haasteiden mukaisesti. Kehittymisen haaste koskee näin ollen myös koulutusta antavaa organisaatiota, jotta se pystyy vastaamaan elinikäisen oppimisen periaatteen haasteisiin. Elinikäisessä oppimisessa pyritään siihen, että oppimisesta muodostuu keskeinen strateginen tekijä organisaatioiden toiminnassa. (Lampinen 1998, 150.)

Toisaalta usein on niin, että kun hyvä järjestelmä löydetään, se alkaa jo samalla hetkellä edellyttää muutoksia. Toimintatapojen tai vaatimusten muuttuessa saattaa kestää aikansa ennen kuin organisaatio ehtii mukaan. Tästä syystä on tärkeää, että oppilaitoksessa ollaan jatkuvasti valmiita miettimään ja kokeilemaan uusia opiskelijoiden ohjaukseen liittyviä käytänteitä. Ammatillinen koulutus ja ammatillinen erityisopetus sekä opinto-ohjaus ovatkin jatkuvassa muutostilassa. Pyrkimyksenä on antaa opiskelijalle mahdollisuuksia suhteuttaa oppiminen omaan elämäntilanteeseensa. Opiskelu on myös sitoutumista, joten sen on tapahduttava tiettyjen rajojen puitteissa. Tästä syystä kiinnitetään entistä enemmän huomiota oppimismotivaation kehittämiseen, yksilöllisiin oppimistaipumuksiin ja kykyihin sekä opiskelun joustavan jatkamisen mahdollisuuksiin. Tämä edellyttää tehokasta ja toimivaa ohjausta varsinkin nivelvaiheessa eli erityisopiskelijoiden opintojen alussa ja lopussa. Kun opiskelija jo opintojen alkuvaiheessa saa omien tarpeidensa mukaista yksilöllistä tukea ja ohjausta, voidaan ehkä välttyä esimerkiksi ”vääriltä” alavalinnoilta ja tässä mielessä turhalta ajan hukkaamiselta.

Viime vuosina yhteiskunnallisen tuen muuttuminen ja varojen vähentyminen on pakottanut oppilaitoksia sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja kehittämään ohjaus- ja opetustoimintamuotoja. Kaikesta huolimatta koulutusorganisaation pitää olla dynaaminen, joustava ja erikoistunut. Opiskelun joustavuutta ja vapautta lisätään entisestään kehittämällä oppijakeskeisiä opiskelumenetelmiä ja oppimateriaaleja. Voidaan kuitenkin kysyä, onko opiskelijoilla nykyään resursseja käyttää kaikkia menetelmiä opiskelun työvälineinä. Koulutusrakenteet eivät missään vaiheessa saa olla niin heikot, että opiskelijat jäävät heitteille. Rakenteiden on tuettava opiskelijaa riittävästi opiskeluun tai nuoren elämään liittyvissä ongelmakohdissa.

2.3 Tiimityön ja johtajuuden merkitys

Työelämän vanhat hierarkkiset rakenteet ovat vähitellen poistumassa ja tilalle on tulossa joustavampia toimintatapoja. Tiimi- ja verkosto-organisaatio pyrkii organisaatiota madaltamalla siirtämään toiminnan painopistealueita lähemmäksi asiakasta ja kehittämään työskentelyä asiantuntijuuden perustalle. Työssä korostuu yhteistyötaidot ja moniammatillisuus. Työ on muuttumassa teoreettisesti hallituksi, joka tarkoittaa ammatillista laaja-alaisuutta ja joustavuutta. (Ruohotie 2003.)

Tämän päivän kouluelämälle on ominaista kiire ja kova työtempo. Opetushenkilöstön työtehtävien vaativuus ja toimenkuvien laajeneminen ovat sitä luokkaa, että oppilaitostyöyhteisön voimavarojen hoivaamiseen ja huolenpitoon ei jää aikaa. Eräänä ratkaisuna on nähty tiimityö, jolla saadaan ylläpidettyä yhteishenkeä ja kehitettyä yhdessä tekemisen perinnettä. Kun työyhteisössä on tavoitteena työskentelyn ja toiminnan kehittäminen, työyhteisöstä näyttää kehittyvän avoin, orgaaninen ja moniarvoinen systeemi. Toimiva ja innovoiva systeemi saa aikaan laatutulosta, jos sen toiminnalla on selkeä suunta ja tarkoitus. Mitä parempi ymmärrys työyhteisöllä on kokonaisuudesta ja mitä suurempi siinä on yhteenkuuluvuuden tunne ja vastuu toiminnan kehittämisestä, sitä suurempi on mahdollisuus laadun kehittämiseen. Hyvä työyhteisön ilmapiiri on kaiken tuloksekkaan ja mielekkään toiminnan edellytys. Positiivinen asennoituminen, kehittämisen halu ja innovoiva työskentelytapa ei ole itsestään selvää. Jotta työyhteisö ja sen kaikki jäsenet jaksavat hyvin, on jokaisella työyhteisön jäsenellä

huomattavan suuri yhteisvastuu. Hyvän tiimitoiminnan arvot, päämäärät ja työskentely ovat tärkeä perusta laadukkaalle ja tuloksekkaalle toiminnalle oppilaitoksessa.

Pelkästään se, että käytetään käsitteitä tiimiorganisaatio ja työtiimi, ei kuitenkaan tee hajanaisesta porukasta tiimiä. Hyvin ja tehokkaasti toimiva *tiimi* sanan varsinaisessa merkityksessä sisältää sellaisen korkealaatuisen arvopohjan ja toiminnalliskulttuurisen ympäristön, että monilla työyhteisöillä on oikeaan *tiimi*-työskentelyyn käytännössä vielä pitkä matka.

Vaikka tiimityö on työyhteisön kannalta erittäin tärkeää, ei kuitenkaan saa unohtaa johtamistaidon ja esimiehen persoonallisuuden merkitystä onnistuneessa ja tuloksekkaassa tiimitoiminnassa. Ilman hyvää esimiestyöskentelyä työyhteisöön saattaa muodostua klikkejä. Tällainen raskas ja klikkiytyneesti toimiva yhteisö kuluttaa voimavaroja ja jaksaminen vaatii rautaista ammattitaitoa ja lähi-ihmisten tukea. Esimiehen tehtävänä on ohjata ja tukea työyhteisön kehittämistä. Hyvä esimies ei takerru yksityiskohtiin vaan johtaa kokonaisvaltaisesti. Hän tukee henkilöstöä vaikeuksissa. (Multanen, Bredenberg, Koskensalmi, Lauttio & Pahkin 2004, 59.) Hyvä esimies on myös syvällisesti ja reflektiivisesti mieltävä, luotettava ja aidosti tunteensa ja ajatuksensa esiin tuova persoonallisuus.

3 OPINTO-OHJAAJA OHJAAMASSA

3.1 Opintojen ohjauksen tavoitteita

Opintojen ohjauksella voidaan ymmärtää kahden tai useamman ihmisen välistä vuorovaikutusta, jossa pyrkimyksenä on saavuttaa tutkimalla ja kehittämällä toisen tai molempien työtä siten, että jokaisella on oikeudet, mahdollisuudet ja keinot vaikuttaa omaan oppimiseensa ja oppia siitä. Ohjauksella pyritään siihen, että opiskelija osaa toimia oppilaitosympäristössään ja suunnitella opintojaan. Hänen on tiedettävä tutkintoon sisältyvät opinnot ja valinnaisuudet sekä pystyttävä seuraamaan opintojensa etenemistä. (Numminen, Jankko, Lyra-Katz, Nyholm, Siniharju & Svedlin 2002, 124.) Tavoitteissa korostetaan opiskelijan aktiivisuutta opintojensa suunnittelijana, ja opintoihin sitoutumista. Kuitenkin painotetaan oppilaitoksen velvollisuutta huolehtia siitä, että opiskelija saa riittävästi ohjausta sekä oppilaitoksessa työpäivinä että työssäoppimisjaksojen aikana. (Numminen ym. 2002, 125.)

Opiskelijan ohjauksessa joutuu usein pohtimaan opiskelijan persoonallista suhdetta koulutukseen ja päin vastoin. On tärkeää edetä tavoitteissa askel askeleelta sekä lisäksi arvioida opiskelijan kanssa yhdessä jokaisen edistymisvaiheen myönteisiä tekijöitä ja tilanteita. Tämä etenemisprosessi on oleellista erityistä tukea tarvitsevien nuorten ohjaustoiminnassa.

Yksilöllisessä ohjauksessa ja valmennuksessa ohjauksen merkitystä ja opiskelijoiden lähtötilanteita voi ajatella seuraavaan kolmeen vaiheeseen perustuen: ohjauksessa oppiminen, ohjauksesta oppiminen ja ohjauksella oppiminen. Seuraavassa käyn lyhyesti työvalmennuksesta tuttua jakoa (Räsänen 2002, 75) mukailien läpi eri ohjausvaiheiden oleellisia piirteitä.

- **Ohjauksessa oppiminen** -vaiheen aikana opiskelijan tavoitteena on *oppia tekemään ratkaisuja mahdollisimman itsenäisesti*. Tämän tyyppisessä tilanteessa ovat ne opiskelijat, joilla on jo huomattavan vaikeaa tehdä ratkaisuja oman elämänsä ja urasuunnitelmansa suhteen. Motivaation kasvattaminen uuteen ja

muutosta edeltävään elämäntilanteeseen voi olla työlästä ja vaikeaa. Lisäksi oppimaan oppimisen valmiudet on jääneet heikoksi. Tähän ryhmään kuuluvien opiskelijoiden koulutyön ja opiskelun organisointitapa edellyttää jatkuvaa ja välitöntä ohjausta, valvontaa ja opetusta. Opintojen ohjaus vaatii tällaisessa tilanteessa yksilöllistä huomiota sekä opetusteknologisia järjestelyjä oppilaitoksessa. Tällöin ohjauksen tavoitteet on pilkottava erillisiksi selkeiksi kokonaisuuksiksi. (Kehitysvammaliitto 2000).

- **Ohjauksesta oppiminen** -vaiheessa oppiminen ja ohjaus ajoittain yhdistetään. Motivaatio on tässä vaiheessa usein jo jonkin verran parempi. Opiskelijat kokevat, että koulutuksella saattaa olla merkitystä heidän omassa elämässään. Opiskeluvalmiudet ja -taidot jäävät kuitenkin aloittelijan ja kehittyneen aloittelijan asteelle. Opintoihin liittyvät määrälliset ja laadulliset mahdollisuudet saattavat jäädä toteutumatta. Opetuksessa ja ohjauksessa on havaittavissa, että opiskelun organisointitapa edellyttää melko paljon varmistusta, jälkiseurantaa ja ohjausta. (Kehitysvammaliitto 2000).
- **Ohjauksen avulla oppiminen** -vaiheessa opiskelijoilla on melko sitoutunut ja ajoittain itseohjautuva tapa tarttua asioihin ja opiskeluun liittyviin tavoitteisiin. Opiskelijat ovat kiinnostuneita heitä koskevista mahdollisuuksista ja vaihtoehdoista. Ohjauksen ilmapiirissä näyttäytyy laajempi näkymä tulevaisuuteen. Opiskellaan elämää, eikä koulua varten. Ohjauksen avulla oppiminen -vaiheeseen pääseminen tulee olla opiskelun ohjauksen ja oppimisen pyrkimyksenä. Kilpailu työelämässä kaikilla aloilla on niin kovaa, että nuoren työelämään valmentautujan pitää olla ehdottoman motivoitunut ja halukas itse oppia oppimaan. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten ohjaamisessa opintojen ohjaajalla on merkittävä rooli motivaation herättäjänä ja ylläpitäjänä. (Kehitysvammaliitto 2000).

Erilaisten opetus- ja ohjausmenetelmien analysointi ja opettaminen pieninä osina on tärkeää erilaisen oppijan kannalta. Johdonmukaiset ja yhtenäiset työskentelymenetelmät helpottavat huomattavasti opiskelijan selviytymistä ja oppimista uusissa ja vaikeitakin tuntuissa työtehtävissä.

Onnistuneen ohjaussuhteen luomiseksi on tärkeää, että uusien asioiden oppimiseen on varattu riittävästi aikaa. Toisaalta on tärkeää, että vastuuta voidaan antaa opiskelijan yksilöllisten resurssien sallimassa laajuudessa. Tällöin on oleellista, että löydetään tilanteeseen parhaiten sopiva ohjaustapa ja menetelmät. Jos esimerkiksi opiskelijan henkilökohtaiset resurssit ja taidot riittävät vaativimpien tehtävien suorittamiseen, on hänen kehittymisensä kannalta tärkeää, että erilaiset oppimistehtävät asettuvat juuri hänelle sopivalle vaatimustasolle. Erilaisen oppijan itsetunnon kehittäminen on usein tärkein asia hänen oppimisensa perustan kannalta. Oppimista arvioitaessa on tärkeää, että palaute tulee oikeassa mittasuhteessa ja rakentavassa hengessä, ettei opiskelijan itsetunto kolhiinnu entistäkin huonommaksi. Naurunalaiseksi saattaminen tilanteissa, joissa ollaan epäonnistuttu, voi olla myös opiskelijalle tuhoisaa. Yleensä on hyvä, jos oppimisilmapiiri on rakentava ja myönteinen. Opetuksessa ja ohjaustilanteissa on tärkeää olla kärsivällinen ja edetä vaikka vain pienin osatavoittein. Näin opiskelija saa tukea tunteidensa hallintaan. Yhteistyössä opettajan kanssa hän saa sysäyksen aloittaa ja pääsee myös jatkamaan.

3.2 Opiskelija, oppiminen ja ohjaus erityisammattikoulussa

Oppiminen ymmärretään nykyään sarjana psyykkisiä toimintoja; ei siis enää pelkästään tietojen vastaanottamisena. Oppiminen on aktiivista toimintaa, jossa opiskelija on itse tämän toiminnan subjekti. Oppiessaan hän koko ajan rakentaa kuvaa todellisuudestaan. Oppimisessa nousee näin ollen oivaltavan tiedon asema keskeiseksi. Tämä on yhteydessä siihen muutokseen, joka on jo näkyvissä tavassamme käsittää oppiminen. (Vuorikoski, Törmä & Viskari 2003, 169.)

Ihminen oppijana nähdään nykyään aktiivisena, tavoitteita asettavana ja niihin itseohjautuvasti pyrkivänä olentona. Näitä taipumuksia on kehitettävä ja opiskelu rakennettava niiden varaan. Oleellista on selvittää, mitä varten opiskellaan ja mikä on opetuksen tehtävä opiskelutapahtumassa. Opiskelemme saavuttaaksemme valmiuksia, joiden varassa kykenemme toimimaan yhteiskunnassa, työssä, harrastusten parissa ja sosiaalisissa tilanteissa. Tarvitsemme valmiuksia hallita elämän todellisuutta. Opetuksen ja ohjauksen tehtävä on luoda edellytykset

kehittymiselle ja oppimiselle ja tukea näitä prosesseja. (Lahtiranta & Penttilä 2006.) Näitä positiivisia ominaisuuksia ei saa tukahduttaa varsinaisessa ohjaustilanteessa.

Opintokokonaisuuksiin on sisällytettävä itsenäisen elämän taitoihin liittyvien valmiuksien kehittämistä ja vahvistamista arkielämän askareiden harjoittelun avulla. Itsenäistymistaitoihin kuuluvat päivittäisten toimintojen, kodinhoidon, siivouksen, ruuanlaiton, vaatehuollon, rahankäytön, omien asioiden hoitamisen, normaalin päivärhythmin ja asumiseen ja arkielämään liittyvien tietojen ja taitojen opetus ja ohjaus (Opetushallituksen määräys 42/011/2000). Näin vahvistetaan opiskelijan minäkuvaa ja itsetuntoa, jolloin hän uskaltaa luottaa omiin kykyihinsä.

Ammatillista uraa ja tulevaisuuden suunnitelmia selkiytetään tutustumalla erilaisiin ammatillisiin koulutuksiin, koulutuskokeiluiden avulla, koulutusten vaatimuksiin perehtymällä, omien vahvuuksien etsimisellä, ammatillisiin opintoihin valmentavien oppiaineiden kautta ja uravalinnan ohjauksella. Työelämä tietouden lisääminen edesauttaa ammatillisen kasvun selkeyttämistä. Työelämä tietoutta hankitaan työharjoittelun, työssäoppimisen, työelämään tutustumisjaksojen ja eri ammatteihin tutustumisen kautta. Silloin opiskellaan työelämän tuntemusta, vaatimuksia ja pelisääntöjä, ammattitaitoja ja tiedollisia työelämään liittyviä valmiuksia. Kaikilla opiskelijoilla koulutukseen sisältyy työpaikoilla tapahtuvaa oppimista. Työpaikat pyritään valitsemaan opiskelijan kiinnostuksen, tarpeiden ja edellytysten mukaan. Vaikka työssäoppiminen onkin tärkeää, arjessa opiskeltavina sisältöinä tärkeitä ovat myös yleissivistävät aineet, kuten matematiikka, äidinkieli, toinen kotimainen kieli, englanti ja tietotekniikka. (Miettinen & Päivänsalo 2004.)

Omasta terveydestä huolehtiminen ja kuntoutuminen sekä psyykkinen hyvinvointi ja minäkuvan vahvistuminen ovat tärkeitä opiskelulisältöjä. Omasta terveydestä huolehtiminen sisältää henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimisen, terveelliset elämäntavat, hyvinvoinnin, motoriikan kehittämisen ja oman kehon tuntemuksen. Yksilöllinen ja yhteisöllinen kuntoutus ovat terveyteen liittyviä opiskelulisältöjä. Psyykkiseen hyvinvointiin kuuluu edellä mainitut sosiaaliset taidot ja minäkuvan rakentaminen ja onnistumisen kokemusten vahvistuminen sekä opiskelijan omien voimavarojen tukeminen harrastusten kautta. Opetussuunnitelmaa sovelletaan ja

yksilöllistetään usein opiskelijan tarpeita vastaaviksi ja laaditaan henkilökohtainen opetuksen ja ohjauksen järjestämisen suunnitelma (HOJKS).

Suunnitelmaan kuuluu myös koulutuksen jälkeinen elämänsuunnittelu eli se millaista tukiverkostoa, sosiaaliturvaa, asumismuotoa ja työllistymisen tapaa opiskelijan kanssa tavoitellaan. Lähtökohtana henkilökohtaisen suunnitelman laadinnassa on opetussuunnitelma, opiskelijan omat mielipiteet, suunnitelmaa toteuttavan työryhmän näkemykset, opiskelijan iästä ja elämäntilanteesta riippuen hänen vanhempiensa tai tukiverkostonsa käsitykset ja kotikunnan tai muiden kuntoutuspalvelujen järjestäjien näkemykset. Kysymys on vuoropuhelusta. Kukaan ei yksin tiedä mikä on ”parasta”. Sen vuoksi tulee yhdessä arvioida ja tehdä mahdollisimman soveltuvia valintoja. Usein on puntaroitava sitä, valitaanko esimerkiksi todennäköisesti lyhytaikainen palkkatyösuhde vai pysyvämpi työtoiminta tavallisella työpaikalla. Johtotähtinä ovat normalisaatio, opiskelijan oma tahto ja mahdollisimman osuva tuki, mikä tarkoittaa sitä, että uskalletaan kokeilla ja ottaa riskejäkin. Opiskelijaa ei kuitenkaan jätetä oman onnensa nojaan vaille varasuunnitelmaa tai tukiverkostoa. Varasuunnitelma otetaan käyttöön, jos ensin valittu suunnitelma ei jostakin syystä kannu. (Perttulan 2006.)

Usein ohjaus- ja tukipalvelujen tarve opiskelun aikana ja sen jälkeen on sitä suurempi, mitä enemmän opiskelijalla on toiminnallisia rajoitteita tai muita vammaisuuteen liittyviä erityistarpeita. Tämän vuoksi on tärkeää, että opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet määritellään tiiviissä yhteistyössä opiskelijan ja hänen vanhempiensa kanssa. (Honkanen 2006, 93.) Jatkosuunnitelmien kannalta on oleellista, että yhteistyöhön osallistuu myös erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kotikunnan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö.

Vanhempien, kuntien tai sidosryhmien nuorta koskevan opiskeluun ja koulutukseen liittyvät toiveet ja tarpeet tulee ottaa huomioon mahdollisimman hyvin sekä koulutusta että jatkosuunnitelmia toteutettaessa. Oppilaitoksen saama palaute ja arviointi on oleellinen osa koulutuksen suunnittelua ja kehittämistä. Palautetta on tästä syystä kerättävä säännöllisesti opiskelijoilta, opettajilta, vanhemmilta, työpaikoilta, sidosryhmiltä ja yhteistyökumppaneilta.

4 OPINTO-OHJAAJA YHTEISTYÖVERKOSSA

4.1 Poikkisektorisen yhteistoiminnan tavoitteet

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on edesauttaa opiskelijaa työllistymään alalleen ja kehittää yksilöllistä valmentautumistoimintaa, joka parantaa opiskelijan opiskelu-, työ- ja toimintavalmiuksia. Erityisammattikouluilla on erityisopetuksen ja kuntoutuksen alueella kehittämisalueensa, jonka puitteissa ne tekevät yhteistyötä muiden erityisoppilaitosten, ammattioppilaitosten, järjestöjen, yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa. Toiminta pyrkii olemaan kehittyvää, laadukasta ja vaikuttavaa. Koulutus ja palvelut tarjotaan helposti saavutettavina yhteistyössä yhteistyöverkoston ja sidosryhmien kanssa.

Alueellisen koulutuksen haasteet ja tehtävät ovat lisääntyneet. Sen vuoksi viime vuosina erityisammattikoulujen opetustoimintaa on lähdetty kehittämään ja toteuttamaan alueellisena koulutustoimintana. Erityisammattikouluilla on nykyään useita lähikouluja tai sivutoimipisteitä. Näiden yksiköiden perustaminen on lähtenyt alueellisista koulutuksellisista tarpeista. Usein tarpeet ovat tulleet joko eri palveluita tuottavilta sektoreilta tai opiskelijoiden vanhempien toiveista ja tarpeista käsin. Yhteistyö opiskelijan perheen ja tukiverkoston kanssa onkin oleellista, sillä vanhempien osuuden arviointi ja työstäminen opiskelijan tulevassa elämässä on itsessään yksi asiakokonaisuus.

Opetus- ja ohjaustoiminnassa suunnitteluprosessi on tärkeää aloittaa poikkisektorisella yhteistoiminnallisella suunnitteluvaiheella. Tämän vaiheen aikana kartoitetaan koulutuksen tarve ja rakenteelliset sekä fyysiset puitteet opetus- ja ohjaustoiminnalle. Toiminnan tarkoituksena on muodostaa opetus- ja ohjaustoimintaa tukeva, yhteisiä tavoitteita tukeva poikkisektorinen yhteistyöjoukkue.

Moniammatillisen tiimin näkökulmasta on mielenkiintoista pohtia, mikä on opinto-ohjauksen, kuntoutuksen ja erityisopetuksen ero, kun kysymyksessä on esimerkiksi erityistä tukea tarvitseva kohderyhmä. Kuntoutuksen käsite on hyvin laaja ja

moniulotteinen. Kuitenkin ohjauksen ja opetustoiminnan on lähdettävä opiskelijan tarpeesta. Moniammatillisen tiimin on huomioitava paikalliset olosuhteet, lähiyhteisö ja yhteistyöverkosto. Tämä onkin kaiken kaikkiaan haaste koulutuksen kehittämiseksi.

4.2 Opinto-ohjaaja moniammatillisessa tiimissä

Työyhteisöissä ja verkostossa tiimin jäsenten työ- ja toiminnalliset roolit eivät aina ole kovin selkeästi määriteltyjä. Tällaisessa moniammatillisessa tiimissä opinto-ohjaajalta vaaditaan kykyä nähdä tiimin työskentely ja toiminnalliset tarpeet kokonaisuutena. Hänellä on vastuu kehittää moniammatillisen tiimin verkostovalmiuksia ja mahdollisuuksia. Hänen on nähtävä, että opintojakso tai oppimisprosessi on vain yksi osa opiskelijan elämänprosessia, sillä nuorella on vapaa-aikaa ja elämää opiskelun aikana sekä sen jälkeen. Tiimin pitää jatkuvasti kysyä itseltään, mennäänkö suunnitelman ja toiminnan tasoilla opiskelijan vaiko järjestelmän ehdoilla.

Opinto-ohjaajaa voi kuvata yhteyksien luojana ja niiden ylläpitäjänä. Opinto-ohjaajan tehtävä on tuoda tiimiin oppilaan tai asiakkaan ja hänen lähiverkostonsa näkökulma erityisesti oppimiseen ja erityistoimenpiteitä aiheuttaviin ratkaisuihin liittyvät näkökulmat. Tiimin on löydettävä yhteinen ongelman määrittely ja pystyttävä tältä pohjalta suunnitelmalliseen toimintaan. Olennaista tiimin toiminnassa on yhteisesti tarkistaa tavoitteet ja sopimukset. Tällöin tiimityössä tarvitaan aitoa ja avointa vuorovaikutusta Opinto-ohjaajalla on tärkeä asema toimia ikään kuin katalysaattorina uusien toimintatapojen löytämiseksi tiimille. Elämän kokonaisuuden hahmottamisen kautta opinto-ohjaaja pystyy tukemaan ja ohjaamaan oppilasta arkielämän jäsentämisessä. Hän antaa opiskelijalle eväitä itsenäiseen elämänotteeseen ja ongelmanratkaisuun. Hän ei kuitenkaan ole tietopankkiautomaatti, vaan tuki ja turva tietoyhteiskuntaviidakossa.

5 OPINTO-OHJAAJA TULEVAISUUDESSA

Työelämä on jälleen käymässä läpi murrosta. Työelämä edellyttää enemmän joustoa toisaalta tuotannon ja työvoiman osalta ja toisaalta työvoiman osaamisen osalta. Tällainen *joustava osaaminen* merkitsee perinteisten ammattirajojen rikkoutumista. Muutoksiin vaikuttavat osaltaan seuraavat yleiset tekijät: kansantalous, teknologian ja erityisesti tieto- ja viestintätekniiikan kehitys, elinkeino- ja ammattirakenteen muutokset ja niistä aiheutuva uusien ammattitaitovaatimusten ennakointi, väestön ikääntyminen, kansainvälistyminen sekä kulttuurikehitys.

Koulutus ei ole tyhjiössä, vaan siihen vaikuttaa olennaisesti maailman tapahtumat, kuten väestörakenteen kehitys ja tieteiden ja työmarkkinoiden kehitys. Väestön vanheneminen ja koulutettavien ikäluokkien pieneneminen edellyttää uutta suhtautumista koulutukseen. Tarvitaan asennemuutos, joka korostaa materiaalsen kasvun sijasta inhimillistä kasvua samalla kuin talouselämässä eletään niukemmin. On syytä keskittyä enemmän laatuun kuin määrään, myös koulutuksessa. (Luukkainen 1998, 140.) Ammatillisen peruskoulutuksen lisäksi tarvitaan erityis-, täydennys- ja uudelleen koulutusta, koska työelämä muuttuu kaiken aikaa. Nuorten ikäluokkien pienenessä voidaan resursseja suunnata aikuiskoulutukseen.

Kuten työelämässä yleensä, myös ammatillisen erityisopetuksen ja opintojen ohjauksen kentällä puhaltavat muutoksen tuulet. Ohjauksen osalta tärkeää tullee olemaan opiskelijoiden tukeminen mahdollisimman itsenäiseen elämänhallintaan, osallistuminen opintojen ohjauksen uusien tarpeiden määrittelyyn ja suunnitteluun sekä verkostoituvan työotteen kehittäminen.

5.1 Opetuksen ja ohjauksen haasteet

Työelämän muutokset ovat tuoneet opettamiseen ja oppimiseen uusia haasteita. Osallisuuden tukemisessa on tärkeää, että oppimisprosessi jäsennetään yhdessä opiskelijan kanssa, tuetaan itseohjautuvaa oppimista sekä jatkuvaa itsearviointia. Oleellista on, että tietoa ei anneta valmiina paketteina, vaan lähinnä innostetaan opiskelijaa oppimaan. Oppimisprosessissa korostuu tutkiva ja analyyttinen opetus-

metodi. Tärkeää on jäsentää oppimisen ohjauksen periaatteita ja käytäntöjä. Jotta oppimisessa päästään hyviin tuloksiin, opiskelijan itseohjautuvuudella ja oman elämän historiansa pohtimisella on suuri merkitys.

Koulutus ja yhteiskunnallinen tilanne eivät aina kohtaa, koska koulutus ei muutu samassa tahdissa yhteiskunnan muutosten kanssa. Tästä syystä koulutuksella on vaikeuksia vastata varsinkin erityistä tukea tarvitsevien ihmisten tarpeisiin. Nämä tarpeet voidaan ottaa paremmin huomioon opintojen ohjauksella. Opinto-ohjaajilla on sellaista tietämystä ja osaamista, joita pitäisi hyödyntää nykyistä enemmän ammatillisen koulutuksen toimintaympäristöissä yhdessä erityisopettajien kanssa. Nykyisin opinto-ohjaajat ja erityisopettajat toimivat kuitenkin liian etäällä toisistaan opetus- ja ohjaustyön arjessa.

Opinto-ohjauksen haasteet ja vaatimukset ovat kovat. Tästä syystä ohjaustyössä keskiöön nousee opinto-ohjaajan työssä jaksamisen kysymykset. Tiimityöskentely ja työnohjaus voivat antaa opinto-ohjaajalle lisää itsevarmuutta ja ymmärrystä työskennellä laaja-alaisten ongelmien kanssa. Monipuolinen kokemuksellisuus tiimityöskentelystä antaa voimavaroja jatkuvaan ja vuorovaikutukselliseen työn kehittämiseen, joka vaatii pysähtymistä, selvittelyä, jäsentelyä ja dokumentointia. Tulevaisuuden opinto-ohjaajalta vaaditaan entistä enemmän innostusta, uskallusta, rohkeutta ja jatkuvaa itsensä ja ammattitaitonsa kehittämistä sekä laaja-alaisia vuorovaikutustaitoja.

Opinto-ohjauksen kehittäminen vaatii entistä tehokkaampia ja luovempia ammattilaisia. Tästä syystä opinto-ohjauksen ja ammatillisen erityisopetuksen tehtävien ja työnjaon osalta on mietittävä, miten oppilaitoksen tuki- ja ohjauspalveluita voidaan kehittää entisestään. Samalla on pyrittävä kehittämään joustavampia ja yksilöllisiä opinto-ohjelmia ja tutkintoja. Olennaista on pohtia sitä, miten me käytämme tietoa avuksi opinto-ohjauksessa sekä miten tiedonkulkua ja yhteistyömuotoja voi oppilaitoksessa entisestään tehostaa.

On tärkeää, että myös opetushenkilöstön koulutukseen panostetaan riittävästi, jotta oppilaitoksen tuki- ja ohjauspalveluja sekä opetusta voidaan kehittää edelleen. Nykyään henkilöstöltä edellytetään laaja-alaista erityisosaamista ja itseohjautuvaa kouluttautumista tarpeen vaatiessa.

5.2 Organisaation haasteet

Koulutusta antavan organisaation on pystyttävä kehittymään. Tärkeinä painopistealueina näen *yhteishengen* ylläpidon/luomisen, *ammattitietouden* ylläpidon/lisäämisen ja vaihtelevan *opetusteknologian* sekä *opiskelijälähtöisempien oppimis- ja ohjausympäristöjen* käyttöönoton.

Organisaation yhteishengen kehittämisen kannalta on ongelmallista se, että työntekijät nyhertävät kammioissaan, eivätkä he jaa avoimesti tietoa toistensa kanssa. Yhteishenkeä voi kohentaa lisäämällä keskustelumahdollisuuksia ja avointa ideoiden vaihtoa ja tehostamalla työpaikkakokouksia.

Ammattitietouden kehittäminen on opinto-ohjaajien työn kannalta ensiarvoisen tärkeää. Heillä tulee olla hallussaan ammattikentän viimeisin tieto, jota ei välttämättä löydy täydennyskoulutuksesta vaan kentältä. Lisäksi työelämän odotukset muuttuvat jatkuvasti, jolloin niiden muotoilu opetussisällöiksi voi tapahtua vain jatkuvassa vuorovaikutuksellisessa prosessissa ja työelämää tutkivassa toiminnassa. On luotava enemmän yhteistyösuhteita ja verkostoja työelämän eri aloille, jotta opetushenkilöstö voi käydä säännöllisesti verestämässä työelämäntuntemustaan.

Opinto-ohjaajien pitää rohkeasti kehittää erilaisia ohjaus- ja opetusmuotoja ja opetusteknologiaa. Mielestäni opetuksessa ja ohjauksessa pitää päästä pois vanhasta perinteisestä opettajakeskeisestä opettamisesta ja pyrkiä sovittamaan opetus ja ohjaus oppijan edellytysten mukaan. Opinto-ohjaaja voi olla mukana kehittämässä ja soveltamassa erilaisia vaihtoehtoisia opetusmenetelmiä opiskelijoiden tarpeita ja toiveita kuunnellen. Tämä on linjassa adaptiivisen opettamisen periaatteiden kanssa. Adaptiivisella opettamisella ja yksilöllisellä opetus- ja kuntoutusohjelmalla korostetaan erityispedagogiikassa sitä, että haluttuihin päämääriin ja tavoitteisiin on useita erilaisia reittejä. Aktiivisesti oppivissa organisaatioissa on paljon liikkumavaraa, joten opinto-ohjaajilla on ajoittain mahdollisuuksia isoihin joustoihin opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Yksilöllisesti räätälöidyllä koulutusohjelmalla ja ohjausmenetelmillä on merkitystä myös sikäli, että näiden avulla on mahdollista oppia aivan uusia vaihtoehtoja (Hautamäki, Lehtinen, Moberg & Tuunainen 1993, 121).

Monet opintokokonaisuudet voidaan järjestää projektinomaisesti tai yhteistoiminnallisesti, jolloin vastuuta voidaan jakaa normaalista linjaorganisaatiosta poikkeavalla tavalla. Tämä lisää opetushenkilöstön ja opiskelijoiden motivaatiota. Tärkeää on luoda hyvät suhteet opiskelijoiden tulevaan työelämään. Yhtenä toimintatapana on oppimistilaisuudet oikeassa työympäristössä. Nuorten ammattinäytöt ovat hyvä mahdollisuus lähteä kehittämään uutta toimintakulttuuria opiskelijan ohjaukseen ja opetukseen työelämälähtöisesti. (Pajukoski & Koskinen 2003, 43.) Siellä opiskelijat ovat opettajan ja työyhteisön ohjattavina. Tämä edellyttää työyhteisöltä suurempaa sitoutumista ohjaukseen ja opetukseen kuin perinteisissä toimintamalleissa. Ammattioppilaitosten kannattaa hyödyntää opinto-ohjaajien monipuolista työelämätuntemusta uusia työelämälähtöisiä toimintatapoja kehitettäessä. Opinto-ohjaaja toimii tässä yhteydessä nuorten ammatillisena valmentajana.

5.3 Poikkisektorisen yhteistyön haasteet

Opinto-ohjaus pitää nähdä uudessa valossa. Ammattioppilaitoksissa opintojen ohjaus ja opinto-ohjaajan ammatillinen osaaminen voidaan nähdä liian kapea-alaisena asiantuntijuuslohkona. Opinto-ohjaajalla on kyky nähdä vaihtoehtoisia toimintatapoja poikkisektorisia yhteistyömuotoja kehitettäessä. Häntä voi kuvata aktiivisena ja innovatiivisena yhteyksien luoja ja ylläpitäjänä. Artikkelissani olen pyrkinyt kuvaamaan ohjauksen kenttää, jossa opinto-ohjaajalta edellytetään laaja-alaista ammattituntemusta ja kykyä luoda erilaisia oppimis- ja ohjaustilanteita.

Nykyään on käynnissä paljon erilaisia poikkisektorisia koulutus- ja yhteistyöprojekteja. Mielestäni yhteistyöhön liittyvissä ongelmissa tarvitaan ehdottomasti koulutuksellista ja onnistuneen ohjauksen näkökulmaa sekä tarkoin ja huolellisesti mietittyjä toiminnallisia sisältöjä. Olen joutunut havaitsemaan, kuinka nihkeä ja sisäänpäin lämpiävä ilmapiiri on joissakin projekteissa ja oppilaitoksissa. Halu jakaa kokemuksia on kadonnut ja tilalle on tullut kyynärpäätaktiikalla toimiva kilpailu paremmuudesta. Jatkossa tulee päästä avoimempaan kanssakäymiseen eri toimijoiden välillä. Uskon, että se on tie todelliseen asiakkaan osallisuuteen ja työ- ja toimintakulttuurien kehittämiseen.

Teoreettisesti ja tutkimuksellisesti nuoren kehitykseen kouluaikana liittyy monia kysymyksiä. Tässä yhteydessä mietitään oppimisen, opetuksen ja ohjauksen suhdetta. Nykyään on avoimena ongelmana, miten yhden ja erityisen ihmisen opetus ja ohjaus järjestetään siten, että hänen kehitystasonsa ja edellytyksensä otetaan mahdollisimman hyvin huomioon. Ongelma tulee esiin etenkin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla, mutta silti se koskee myös kaikkia opiskelijoita. Tämä on haaste opettajuuden ja ohjauksen kehittämiseksi. Suurissa koulutusorganisaatioissa joudutaan miettimään, miten oppilaitokset tukevat ja mahdollistavat opetushenkilöstön ammattitaidon jatkuvaa kehittämistä ja aktiivista omaehtoista halua siihen.

Tärkeinä opintojen ohjauksen tutkimusalueina erityisesti erityispedagogisissa oppimisympäristöissä näen erilaisten oppijoiden entistä tehokkaamman yksilöllisen ohjaamisen, opettamisen ja kuntouttamisen ehdot ja keinot. Lisäksi erityisopetuksen ja opintojen ohjauksen yhteistyön kehittäminen on oleellista. Opinto-ohjaajilla ja erityisopettajilla on paljon opittavaa toisiltaan.

Erityisammattikoulujen opintojen ohjauksen toimintaympäristöissä työskentelevien opintojen ohjaajien toimintatavoista on vaikea nähdä yhtä ja ainoaa toimintamallia. Uudet toimintatavat ja uusi asiantuntijuus voivat ilmentyä erilaisina eri oppimisympäristöissä. Tästä syystä opinto-ohjauksen laaja kehityssuunta vaatii luovempia ammattilaisia, joilta vaaditaan tuloksellista ja määrätietoista työskentelytapaa sekä itsenäistä ongelmakeskeistä ratkaisutapaa moniammatillisen tiimin jäsenenä.

Koulutusorganisaatioiden voimakas rakennemuutos on aiheuttanut sen, että sekä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden että opinto-ohjaajien on tarvinnut etsiä uusia toimintatapoja ja tehdä valintoja, jotka tuovat mukanaan uudenlaista epävarmuutta ja uusia ongelmatilanteita. Muutoksen tuomiin uusiin tilanteisiin on tästä syystä etsittävä uusia ratkaisumalleja. Ammatillisessa koulutuksessa työskentelevillä opinto-ohjaajilla on eräänlainen näköalapaikka erityisesti työelämään liittyvään yhteiskunnalliseen murrokseen. Opinto-ohjaajat työskentelevät jatkuvassa ja läheisessä vuorovaikutuksessa erityistä tukea tarvitsevien

opiskelijoiden sekä heitä tukevien verkostojen kanssa. Tätä kautta mahdollistuu rakentava ja kestävä poikkisektorinen yhteistyö.

Erityistä tukea tarvitsevien nuorten työelämäintegraation ja oppimiseen liittyvää tutkimusta voi jatkaa selvittämällä, kuinka hyvin ja millä edellytyksillä toiminnallisia rajoitteita ja oppimisvaikeuksia omaavat nuoret voivat osallistua menestyksekkäästi opintojen ohjaukseen. Toisaalta olisi selvitettävä, miten opinto-ohjaajien ammatillista täydennyskoulutusta voi kehittää varsinkin erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan näkökulmasta.

LÄHTEET

- Hautamäki, J., Lehtinen, U., Moberg, S. ja Tuunainen, S. 1993. Erityispedagogiikka 1: Erityispedagogiikka tieteenä. Juva: WSOY.
- Hirvonen, M. 2006. Ammattikouluista avoimiin oppimisympäristöihin ammatillisen erityisopettajan työ muutoksessa. Jyväskylän yliopistopaino 2006
- Honkanen, E. 2006. Opinto-ohjaus ja erityisopetus. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Kehitysvammaliitto, 2000. Asiantuntijaluento.
- Lahtiranta, K., & Penttilä, S. 2006. Opettajankoulutus ammatillisen opettajuuden kehittäjänä. Helian julkaisusarja C, Ammatillinen opettajakorkeakoulu, 16:2006.
- Lampinen, O. 1998. Suomen koulutusjärjestelmän kehitys. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Lehtinen, E. & Hiltunen T, 2002. Oppiminen ja opettajuus. Turku: Painosalama Oy.
- Luukkainen, O. 1998. Tulevaisuuden tekijät, Uuden opettajuuden mahdollisuudet. Juva: WSOY.
- Miettinen, K. & Päivänsalo, P. 2004. Selvitys vammaisten opiskelijoiden valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta kevätlukukaudella 2003. Opetushallituksen julkaisu.
- Multanen, L., Bredenberg, K., Koskensalmi, S., Lauttio, L-M & Pahkin, K. 2004. Parempi työyhteisö – avaimia kehittämiseen. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002: Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Opetushallituksen määräys 42/011/2000. Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa. Opetussuunnitelman perusteet 2000.
- Pajukoski, S. ja Koskinen, S. (toim.) 2003. Erilaiset oppijat näytöissä. – Opetus, ohjaus ja näytön toteutus ammatillisessa peruskoulutuksessa. II väliraportti. Raportti 1/2003.).
- Perttulan erityisammattikoulun opetussuunnitelmien yhteinen osa. 2006. Hämeenlinna: Perttulan erityisammattikoulu.
- Puro, U. 1994. Opimme yhdessä: Ryhmäopiskelun opas. Työväen sivistysliitto.
- Ruohotie, P. 1995. Ammatillinen kasvu työelämässä. Ammatikasvatussarja 8. Tampereen yliopiston opettajankoulutusoppilaitos. Hämeenlinna.

Ruohotie, P. 2005. Ammatillinen kasvu ja AMK-jatkotutkinto. Luento. Opetushallitus.

Räsänen, J. 2002. Voimaantumisen oikeus ja välttämättömyys: Ammatillisen voimaantumisen edellytykset ja käytäntö Julkiviestintä Oy, Suomen työvalmennusakatemian julkaisu. Lahti: Päijät-Paino Oy.

Sallila, P. & Tuomisto, J. (toim.) 1997. Työn muutos ja oppiminen. Aikuiskasvatuksen 38. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Vuorikoski, M., Törmä, S. & Viskari, S. 2003. Opettajan vaiettu valta. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.